

ШІСТЬ РОКІВ ТОМУ

Ешонай завжди з упевненістю казала сестрі, що там, за наступним пагорбом, є щось дивовижне. А одного дня вона перебралася через той пагорб і знайшла *людей*.

Вона завжди уявляла їх собі такими, як співалося у пісні, — темними безформними потворами. Натомість вони виявилися прекрасними й дивакуватими створіннями. Їхня мова була позбавлена ритмів, одяг мали яскравіший за панцир, але вирощувати свої обладунки не вміли. Вони настільки боялися бур, що навіть під час подорожі ховались у возах.

Найдивовижніше те, що вони мали лише *одну подобу*.

Спочатку вона припустила, що люди, мабуть, забули свої подоби, як то сталося зі слухачами. Це миттєво створило між ними спорідненість.

Тепер, коли минуло більше року, Ешонай допомагала розвантажувати барабани з возів, мугикаючи у Ритмі благоговіння. Вони подолали величезні відстані, щоб побачити землю людей, і кожен наступний крок приголомшував її дедалі більше. Але найяскравіші враження очікували її тут, у неймовірному місті Холінарі з його величним палацом.

Гігантський вантажний док, розташований у західній частині палацу, був настільки великим, що ті двісті слухачів, які прибули першими, так і не заповнили його цілком. Насправді більшість слухачів не могли долучитися до бенкету нагорі, де якраз ухвалили угоду між двома їхніми народами, однак алетійці виявилися дуже гостинними й подбали про гори їжі та напоїв для тих, хто залишився внизу.

Вона вийшла з фургона, озираючи вантажний майданчик і піддаючись Ритму хвилювання. Коли вона говорила Венлі про свій намір відкрити світ і нанести його на карту, то уявляла собі нові природні ландшафти та явища. Гори та урвища, ліси та лейти, що вирували життям. І весь

цей час оце було зовсім поруч, хоча й недосяжне. Чекало, поки його хтось знайде.

Разом із рештою слухачів.

Коли Ешонай уперше зустріла людей, серед них були і слухачі, що здавалися дрібними і малоповажними. Нещасне плем'я, що застрягло в полоні тупої подобі. Ешонай здалося, що люди дбають про ті бідолашні душі без пісень.

О, як же це було наївно!

Виявилося, що ті полонені слухачі зовсім не мале плем'я, а частина величезного населення. І люди про них не турбувалися.

Люди були їхніми власниками.

Неподалік робітників Ешонай зібралося кілька паршменів, як їх називали.

— Вони постійно намагаються допомогти, — промовив Гітгет у Ритмі цікавості. Він похитав головою, в його бороді виблискували рубінові промінчики самоцвітів, які пасували до яскраво-червоного кольору його шкіри. — Безпісенним нікчемам хочеться бути ближчими до нас. Кажу тобі: вони відчувають, що з їхнім розумом щось не так.

Ешонай передала йому барабан із задньої частини воза й сама піддалася Ритмові цікавості. Зіскочивши вниз, вона підійшла до паршменів.

— Ви нам не потрібні, — сказала вона, розводячи руками. — Ми воліємо самі розібратися зі своїми барабанами.

Безпісенні дивилися на неї мутними очима.

— Ідїть, — промовила вона в Ритмі благання, махнувши рукою в бік святкування, де слухачі й люди-слуги сміялися разом попри мовний бар'єр. Люди аплодували слухачам, які співали старих пісень. — Насолоджуйтеся.

Деякі з них подалися в бік, звідки лунали пісні, і похитали головами. Але не рухалися.

— Нічого не вийде, — протягнула Браянлія в Ритмі скептицизму, піднімаючи руку над найближчим барабаном. — Вони не здатні навіть уявити, що означає жити. Вони просто власність, яку продають і купують.

Що робити з цією думкою? Раби? Клейд, один із П'яти, пішов до работорговців у Холінар і купив людину, щоб перевірити, чи таке справді можливо. Він купив навіть не паршмена: у продажу були *алетійці*. Очевидно, паршмени коштували дорого, оскільки вважалися високоякісними рабами. Слухачам про це розповідали так, наче вони мали цим пишатися.

Вона зарокотала в Ритмі допитливості й кивнула головою вбік, дивлячись на інших. Гітгет усміхнувся й загудів у Ритмі миру, закликаючи її підійти. Усі вже звикли, що Ешонай під час роботи може десь забрести. Не те щоб вона була ненадійною... Добре, можливо, і була, але принаймні послідовно. Зрештою, невдовзі її чекатимуть на святкуванні в королля; вона була однією з найкращих серед тих, хто розумів грубу людську мову, до якої мала природні здібності. Саме завдяки цьому вмінню отримала місце в цій експедиції, але водночас це стало і проблемою. Знання людської мови робило її важливою, а людям, які стають надто важливими, не можна дозволяти ганятися за міражами.

Вона вийшла з вантажного майданчика й піднялася сходами до самого палацу, намагаючись усотати у свідомість красу орнаментів, майстерність, абсолютну приголомшливу *велич* будівлі. Красиву й жахливу. Це місце підтримували люди, яких продавали й купували, але хіба саме це давало змогу цим істотам створювати такі величні витвори, як різьблення на колонах, повз які вона проходила, або інкрустовані мармурові візерунки на підлозі?

Вона пройшла повз солдатів у штучних панцирах. Ешонай не мала власних обладунків; вона прийняла робочу подобу замість воєнної, оскільки любила її гнучкість.

Людські істоти вибору не мали. Вони не втратили своїх подоб, як Ешонай припускала спочатку, — *у них вона була лише одна*. Назавжди у шлюбній подобі, подобі робітника та воїна одночасно. Й емоції на їхніх обличчях з'являються набагато частіше, ніж у слухачів. О, народ Ешонай і всміхався, і плакав, і сміявся. Але не так, як ці алетійці.

Нижній рівень палацу відрізнявся широкими коридорами та галереями, освітленими ретельно огранованими самоцвітами, в яких іскрилося світло. Над її головою висіли люстри, розбиті сонця повсюди розбризкували світло. Можливо, непоказний вигляд людських тіл, з їхньою м'якою шкірою різних відтінків засмаги, був ще однією причиною, з якої вони прагнули прикрасити все, від одягу і до колон.

«*Чи могли б і ми таке зробити? — думала вона, віддаючись Ритмові вдячності. — Якби мали правильну подобу для творіння мистецтва?*»

Верхні поверхи палацу більше нагадували тунелі. Вузькі кам'яні коридори, кімнати, схожі на бункери, вириті в гірському схилі. Прямуючи до бенкетної зали, щоб перевірити, чи потрібна, вона зупинялася то тут, то там, щоб зазирнути в кімнати. Їй сказали, що може блукати, як їй заманеться, що палац відкритий для неї, за винятком приміщень з охроною біля дверей.

Вона пройшла повз кімнату, стіни якої були повністю вкриті картинами, потім кімнату, повну ліжок і меблів. Ще за одними дверима виявився критий туалет з проточною водою — диво, якого вона досі не розуміла.

Вона проминула з десяток кімнат. Оскільки ж прийшла на королівські урочистості до початку музики, Клейд та інші П'ятеро не нарікали. Вони знали її звички так само добре, як і всі інші: вона завжди блукала, розглядала дивні для неї речі, зазірала у двері...

Але знайти короля?

Ешнонай завмерла, двері прочинилися, дозволивши їй зазірнути до пишної кімнати з товстим червоним килимом і книжковими полицями вздовж стін. Скільки знання просто лежало навколо, занедбане й непотрібне! Ще більш дивним було те, що сам король Гавілар стояв в оточенні п'ятох інших — двох офіцерів, двох жінок у довгих сукнях і одного старого чоловіка в мантиї — і вказував на щось на столі.

Чому Гавілар не на бенкеті? Чому біля дверей не було охорони? Ешнонай відчула тривогу, але не встигла відступити, як одна з жінок штовхнула Гавілара і вказала на Ешнонай. У голові стугоніла тривога, і вона зачинила двері.

За мить звідти вийшов високий чоловік у формі.

— Король хоче бачити тебе, паршенді.

Вона вдала розгубленість.

— Ви щось сказали, сер?

— Не бійтеся, — мовив солдат. — Ви одна з перекладачів. Заходьте. Вам нічого не загрожує.

Трусячись від хвилювання, вона дозволила провести її до кабінету.

— Дякую, Мерідасе, — сказав Гавілар. — Залиште нас на хвилинку. Усі.

Вони вийшли, залишивши Ешнонай біля дверей. Вона налаштувувалася на Ритм розради, вголос наспівуючи його, хоча ці людські істоти не розуміли, що це означає.

— Ешнонай, — вимовив король, — у мене для тебе дещо є.

Він знає її ім'я? Пройшла далі в маленьку теплу кімнату, міцно обхопивши себе руками. Вона не розуміла цього чоловіка. Було щось більше, ніж його чужа мертва манера говорити. Щось більше; вона не здатна збагнути, які емоції можуть вирувати, коли в нього всередині змагаються воєнна і шлюбна подоби.

Цей чоловік бентежив її набагато більше за будь-яку іншу людську істоту. Чому він запропонував їм таку вигідну угоду? Спершу це здавалося їй домовленістю між племенами. Це було до того, як вона прийшла

сюди, побачила це місто й армії алетійців. Її народ колись володів власними містами й військами, яким можна було позаздрити. Вони знали про це з пісень.

Це відбулося дуже давно. Вони були уламком загубленого народу. Зрадники, які покинули своїх богів, щоб стати вільними. Цей чоловік міг розчавити слухачів. Колись вони вважали, що їхньої Сколкозброї, яку вони досі приховували від людей, буде достатньо для захисту. Але тепер вона бачила більше десятка Сколкозбройців і Сколкозброї серед алетійців.

Чому він так усміхається до неї? Що він приховує, не співаючи в такт ритмам, щоб заспокоїти її?

— Сідай, Ешонай, — сказав король. — Не бійся, маленька досліднице. Я давно хотів з тобою поговорити. Ти дивовижно володієш нашою мовою!

Вона сіла на стілець, а Гавілар нахилився й дістав щось із невеличкої торбинки. Це була вишукана конструкція з самоцвітів і металу, що сяяла червоним Буресвітлом.

— Знаєш, що це? — запитав він, обережно підштовхуючи конструкцію до неї.

— Ні, Ваша Величносте.

— Ми називаємо це фабріалом — це прилад, заряджений Буресвітлом. Цей дає тепло. Цей виробляє тепло. На жаль, поки що дуже небагато, але моя дружина впевнена, що її науковці зможуть створити такий, що обігріватиме кімнату. Хіба це не чудово? Більше ніяких димних вогнищ у домівках.

Він здався Ешонай неживим, але вона цього не сказала. В Ритмі похвали, щоб він відчув себе щасливим, розповідаючи їй про це, повернула прилад назад.

— Придивися до нього, — сказав король Гавілар. — Зазирни глибше. Бачиш, як щось рухається всередині? Це спрен. Саме так працює цей прилад.

«У полоні як у яхонтосерці, — думала вона, налаштовуючись на Ритм благоговіння. — Вони створили прилади, які імітують те, як ми застосовуємо подоби? Як багато вдалося зробити людським істотам з їхніми обмеженнями!»

— Ви ж не вважаєте прірведемонів богами, правда? — запитав він.

— Що? — перепитала вона, віддавшись Ритму скептицизму. — Чому ви питаєте?

Що за дивний поворот у розмові!

— О, це просто те, про що я думав. — Він забрав фабріал. — Мої офіцери почуваються настільки зверхніми, що вирішили, ніби все про

вас знають. Вони вважають вас дикунами, але дуже помиляються. Ви не дикуни. Ви осередок, оаза спогадів. Вікно в минуле.

Він нахилився вперед, світло рубіна просочувалося крізь його пальці.

— Треба, щоб ти донесла одне повідомлення своїм вождям. П'ятеро? Ти наближена до них, а за мною весь час стежать. Мені потрібна їхня допомога, щоб досягти дечого.

Вона знову поринула в Ритм хвилювання.

— Зараз, зараз, — сказав він. — Я допоможу тобі, Ешонай. Чи знаєш ти, що я дізнався, як повернути ваших богів?

«*Hi*, — загуділа вона в Ритмі жаху. — *He...*»

— Мої предки, — провадив король, вдивляючись у фабріал, — колись навчилися утримувати спрена всередині самоцвіту. Але якщо мати особливий камінь, то можна втримати навіть бога.

— Ваша Величносте, — промовила вона, наважившись узяти його руку у свою. Він не відчував ритму. Він не знав. — Прошу вас. Ми більше не поклоняємося цим богам. Ми покинули їх, *відмовилися* від них.

— Ну, але ж це для вашого й нашого блага. — Він підвівся. — Ми живемо без честі, бо ваші боги колись забрали наших. Без них ми не маємо *сили*. Цей світ у пастці, Ешонай! Застряг у тьмяному, безжиттєвому стані переходу.

Він подивився на стелю.

— Об'єднай їх. Мені потрібна загроза. Тільки небезпека об'єднає їх.

— Що... — вимовила вона в Ритмі хвилювання. — Про що ви говорите?

— Колись наші раби-паршмени були такими, як ви. Потім ми якось позбавили їх здатності до трансформації. Ми зробили це, захопивши спрена. Стародавнього *найважливішого* спрена.

Він подивився на неї зеленими сяйливими очима.

— Я бачив, як це можна змінити. Нова буря, яка виведе Вісників зі сховку. Нова війна.

— Божевілля. — Вона звелася на ноги. — Наші боги намагалися знищити вас.

— Старі Слова мають бути сказані знову.

— Ви не можете... — Вона замовкла, вперше помітивши, що на столі поруч лежить велика мапа, де зображена земля, оточена океанами, і майстерність, з якою намальована ця мапа, затьмарювала її власні спроби.

Вона підійшла до столу, роззявивши рота, в голові гудів Ритм благоговіння. Це розкішно. Навіть величні люстри й різьблені стіни ніщо порівняно з цим. Це були знання і краса, злиті воедино.

— Я подумав, що тобі буде приємно почути, що ми союзники в пошуках повернення ваших богів, — мовив Гавілар. Вона майже відчула Ритм догани в його мертвих словах. — Ти кажеш, що боїшся їх, але навіщо боятися того, що дало тобі життя? Мій народ має бути єдиним, але треба, щоб імперія не занурилася в міжусобицю, щойно мене не стане.

— Отже, ви прагнете війни?

— Я прагну скінчити те, що так і не було завершено. Колись мій народ був Променистим, а твій народ, паршмени, яскравим. Кому служить цей похмурий світ, де мої люди б'ються одне з одним у нескінченних чварах, не маючи світла, яке б вело його, а твій більше схожий на мертвого?

Вона поглянула на мапу.

— Де... де Розколоті рівнини? В оцій місцевості?

— Усе, куди ти показуєш, — це Натанан, Ешонай! Ось Розколоті рівнини. — Він показав на пляму, не набагато більшу за ніготь його великого пальця, коли вся мапа була завбільшки зі стіл.

Від такої перспективи в неї запаморочилося в голові. Це весь світ? Вона припускала, що, подорожуючи до Холінара, вони перетнули майже всю землю, наскільки це можливо. Чому їй не показали цього раніше?!

Її ноги ослабли, і вона налаштувалася на Ритм скорботи. Упала назад на сидіння, не в змозі стояти.

Неосяжно.

Гавілар дістав щось із кишені. Сфера? Вона була темною, але якось усе ще світилася. Ніби мала... ауру чорноти, фантомне світло, яке не було світлом. Тьмяно-фіолетове. Здавалося, воно всмоктувало світло навколо.

Він поставив це на стіл перед нею.

— Віднеси це П'ятьом і поясни їм те, про що я тобі розповів. Скажи їм, щоб пам'ятали, яким колись був твій народ. *Прокинься*, Ешонай.

Він поплескав її по плечу й вийшов з кімнати. Вона дивилася на це жахливе світло і — з пісень — знала, чим воно було. Подоби сили асоціювалися з темним світлом, світлом царя богів.

Вона схопила кулю зі столу й кинулася бігти.

* * *

Коли були налаштовані барабани, Ешонай наполягла на тому, щоб приєднатися до барабанників. Вихід для тривожності. Вона відбивала ритм у своїй голові, гатила щосили по шкірі барабана, намагаючись із кожним ударом прогнати те, що сказав цар.

І те, що вона щойно зробила.

П'ятеро сиділи за високим столом з іще не доїденою їжею.

— *Він має намір повернути наших богів,* — сказала вона П'ятьом. Заплющити очі. Зосередитися на ритмах.

— *Він здатен це зробити. Він дуже багато знає.*

У душі калатали шалені удари.

— *Ми мусимо щось удіяти.*

Раб Клейда був убивцею. Клейд стверджував, що *голос*, який говорив у ритмі, привів його до чоловіка, який під тиском зізнався у своїх здібностях. Венлі, очевидно, була з Клейдом, хоча Ешонай не бачила своєї сестри від початку дня.

Після шалених дебатів П'ятеро вирішили, що це знак того, *що* саме вони мають зробити. Давним-давно слухачі набралися сміливості та прийняли тупу подобу, щоб утекти від своїх богів. Вони прагнули свободи за будь-яку ціну.

Сьогодні ціна збереження цієї свободи виявилася завищеною.

Вона грала на барабанах. Вона відчувала ритми. Вона тихо плакала й не дивилася, коли дивний убивця в білому одязі, наданому Клейдом, вийшов з кімнати. Вона проголосувала разом з іншими за такий хід подій.

Відчувати спокій музики. Як завжди казала її мати. *Шукати ритми. Шукати пісні.*

Вона пручалася, коли інші тягнули її геть. Вона плакала, залишаючи музику позаду. Плакала за своїм народом, який може бути знищений через сьогоднішній вчинок. Плакала за світом, який, можливо, ніколи не дізнається, що для нього зробили слухачі.

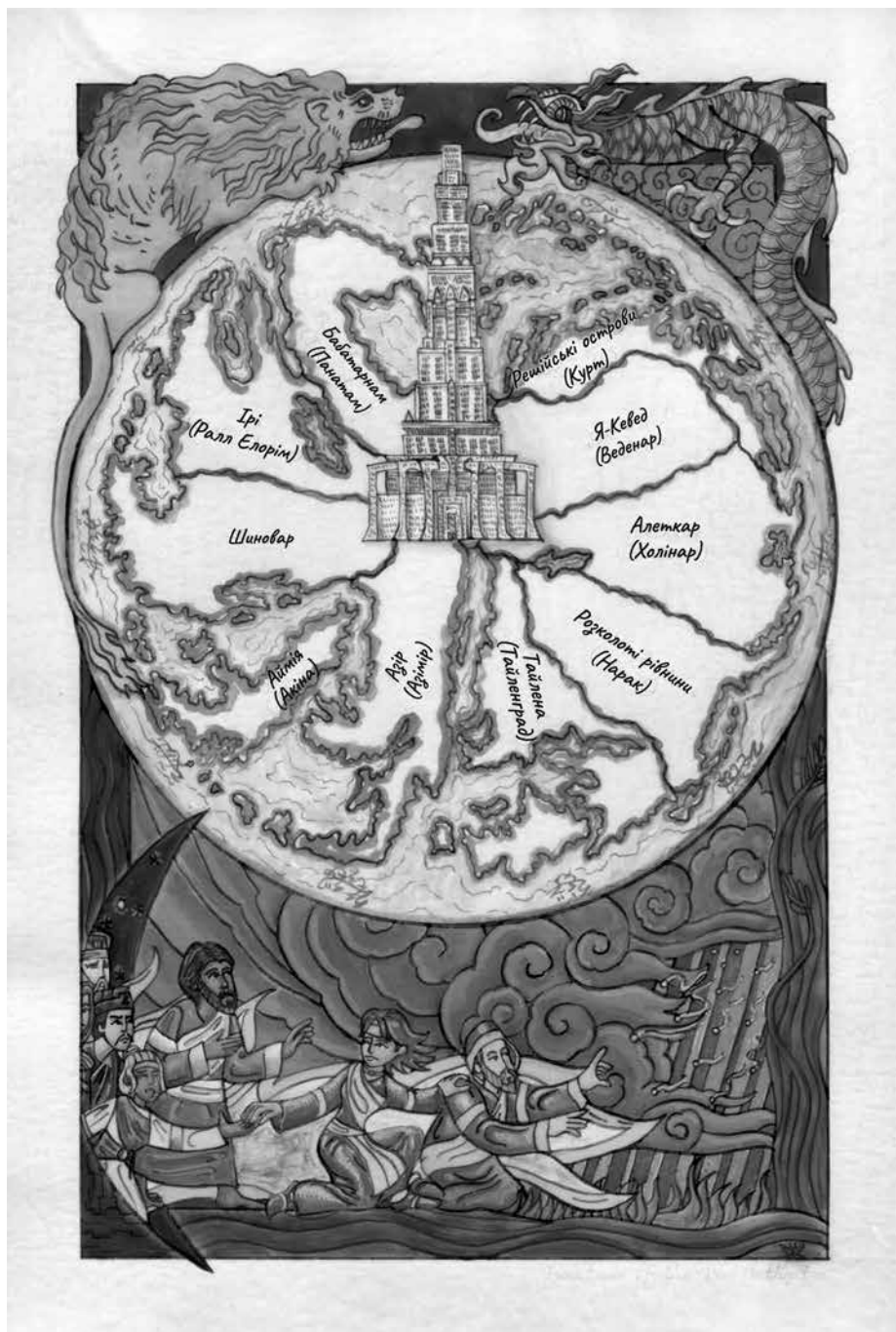
Плакала за царем, якого вона прирекла на смерть.

Барабани обірвалися навколо неї, і передсмертна музика відлунювала в залах.

ЧАСТИНА ПЕРША

ОБ'ЄДНАНІ

Я впевнений, що дехто відчує загрозу від цього запису. Дехто, можливо, відчує себе звільненим. Більшість просто відчує, що його не має існувати.

З передмови до «Присяжника»

У видінні з'явився Далінар Холін, стоячи біля образу мертвого бога. Минуло шість днів відтоді, як його військо прибуло до Урітіру, легендарного святого міста-вежі Променистих лицарів. Вони врятувалися від нової великобурі, шукаючи прихисток через стародавній портал. Облаштовувалися в новому домі, захованому в горах.

І все ж Далінарові здавалося, що він нічого не знає. Він не розумів сили, з якою боровся, не кажучи вже про те, як її перемогти. Він ледве тямив, що таке буря і що означає повернення Спустошувачів — давніх ворогів людей.

Тож прийшов сюди, у свої видіння. Прагнучи витягти таємниці з бога на ім'я Гонор, або Всемогутній, який залишив їх. Це видіння перше в житті Далінара. Воно почалося з того, що він був поруч із зображенням бога в людській подобі, обидва сиділи на вершині скелі з видом на Холінар — домівку Далінара, резиденцію уряду. У видінні місто було зруйноване невідомою силою.

Всемогутній заговорив, але Далінар проігнорував його. Він сам став Променистим лицарем, зв'язавши себе з Прародителем бур, душею великобурі, наймогутнішим спреном у Рошарі, і Далінар виявив, що тепер може відтворювати ці видіння за власним бажанням. Він уже чув цей монолог тричі й повторив його Навані слово в слово для транскрипції.

Натомість цього разу Далінар підійшов до краю скелі і став на коліна, щоб подивитися на руїни Холінара. Повітря тут пахло сухістю, пилом і теплом. Він примружився, намагаючись виокремити якусь важливу

деталь з хаосу зруйнованих будівель. Навіть «клинки вітру», колись чудові гладенькі скельні утворення з незліченною кількістю шарів і форм, були розбиті вщент.

Всевишній продовжував свою промову. Ці видіння нагадували щоденник, сповнений приголомшливих послань, які Бог залишив після себе. Далінар був вдячний за допомогу, але зараз потребував подробиць.

Він подивився на небо й побачив у повітрі мерехтіння, схоже на тепло, що линуло від далекого каменя. Мерехтіння завбільшки з будівлю.

— Прародителю бур, — сказав він, — чи можеш ти спустити мене вниз, на ті уламки?

— *Ти не повинен туди йти. Це не частина видіння.*

— Поки що не зважай на те, що я повинен, — сказав Далінар. — Ти можеш це зробити? Ти можеш перенести мене до тих руїн?

Прародитель бур заgrimів. Він був дивною істотою, якимось пов'язаною з мертвим богом, але не зовсім тим самим, що Всемогутній. Принаймні сьогодні він не говорив голосом, від якого в Далінара тремтіли б кістки.

В одну мить Далінар перемістився. Більше не стояв на вершині скелі, а був на рівнині перед руїнами міста.

— Дякую, — промовив він, долаючи коротку відстань до руїн.

Минуло лише шість днів відтоді, як вони відкрили Урітіру. Шість днів з моменту пробудження паршенді, який набув дивних здібностей і сяйливих червоних очей. Шість днів з моменту приходу нової бурі — Вічновію, бурі з темних грозових хмар і червоних блискавок.

Дехто в його армії вважав, що все скінчилося, що буря минула, наче була просто поодиноким катастрофою. Далінар знав, що все інакше. Вічновій повернеться й незабаром ударить по Шиновару на далекому заході. Після цього пройде по всій землі.

Ніхто не вірив його застереженням. Монархи в таких місцях, як Азір і Тайлена, визнавали, що на сході з'явилася дивна буря, але не вірили, що вона повернеться.

Вони й уявити не могли, наскільки руйнівним буде це повернення. Коли вона з'явилася вперше, то зіткнулася із сильною бурею, чим створила унікальний катаклізм. Сподіватимемось, що сама по собі вона не буде аж такою страшною, проте все одно це буде буря, що дутиме в неправильному напрямку. І розбудить світових слуг паршменів і перетворить їх на Спустошувачів.

— *Що ти сподіваєшся дізнатися?* — запитав Прародитель бур, коли Далінар підійшов до руїн міста. — *Це видіння створене, щоб спрямувати тебе до хребта і змусити поговорити з Гонором. Решта — тло, картина.*

— Гонор і понаскладав тут усі ці руїни, — сказав Далінар, махнувши рукою в бік уламків стін, що лежали перед ним. — Так чи інакше, його знання світу й нашого ворога не могло не вплинути на те, яким він створив це видіння.

Далінар піднявся на уламки зовнішніх стін. Холінар був... буря його забирай, Холінар був... величним містом, подібних до якого у світі дуже небагато. Замість того щоб сховатися в тіні скелі або всередині захищеної прірви, Холінар довірився цим величним стінам, які захищали місто від буремних вітрів. Він кинув виклик вітрам і не скорився бурям.

У цьому видінні його все одно щось зруйнувало. Далінар виліз на уламки й оглянув місцевість, намагаючись уявити, як це було — оселитися тут багато тисячоліть тому. Коли ще тут не було стін. Народ, якому вдалося виростити це місце, був упертим і витривалим.

Він побачив подряпини й вибоїни на камінні зруйнованих стін, наче ті, що їх залишає хижак на плоті своєї жертви. Клинки вітру були розламані, і зблизька на одному з них також виднілися сліди кігтів.

— Я бачив істот, здатних на таке, — промовив він, спираючись коліном на один із каменів і відчуваючи грубий розлом на гранітній поверхні. — У своїх видіннях я бачив кам'яного монстра, який вирвав себе з-під скелі.

— Трупів тут немає, але це, мабуть, тому, що в цьому видінні Всемогутній не заселив місто. Йому потрібен був лише символ прийдешньої руйнації. Він не думав, що Холінар упаде не від Вічновію, а від Спустошувачів.

— Так, — відгукнувся Прародитель бур, — *буря дійсно стане катастрофою. Але це буде ніщо в порівнянні з прийдешнім. Ти можеш знайти прихисток від бур, Сину Гонора. На відміну від наших ворогів.*

Що ще міг зробити Далінар тепер, коли монархи Рошару відмовилися слухати його попередження, що незабаром на них обрушиться Вічновій? Кажуть, що справжній Холінар поглинули бунти — і королева замовкла. Війська Далінара порозбрідалися після першої сутички зі Спустошувачами, і навіть багато хто з його власних великих князів не приєднався до нього в тій битві.

Наближалася війна. Прагнучи Руйнації, ворог розпалив тисячолітній конфлікт древніх істот з незбагненими мотивами й невідомими силами. Усі чекали Вісників, які мали з'явитися й очолити наступ на Спустошувачів. Променисті вже мали бути на місці, підготовлені та натреновані, готові зустріти ворога обличчям до обличчя. Вони мали довіряти волі та провідництву Всемогутнього.

Натомість Далінар мав лише жменьку нових Променистих і жодних ознак допомоги від Вісників. Ба більше, сам Всемогутній Бог був мертвий.

Далінар усе одно в якийсь спосіб мав урятувати світ.

Почала тремтіти земля; видіння закінчувалося тим, що вона обвалювалася. На вершині скелі Всемогутній якраз завершував свою промову.

Остання хвиля руйнувань прокотилася по землі, мов нестримна буря. Метафора, створена Всемогутнім, втілення темряви і спустошення, які насувалися на людство.

— *Ваші легенди кажуть, що ви перемогли,* — сказав він. — *Але насправді це ми програли. Ми вже програємо...*

Прародитель бур гримів.

— *Час іти.*

— Ні, — відповів Далінар, стоячи на уламках. — Залиш мене.

— *Але...*

— Дай мені це відчути!

Хвиля руйнації вдарила, розбившись об Далінара, і з його грудей виврався крик непокори і зневаги. Він не схилився перед великобурею — не схилиться і перед цією! Він зійшовся з нею віч-на-віч і у вибуховій хвилі, що розірвала землю, дещо побачив.

Золоте світло, блискуче і водночас жакливе. Перед ним стояла темна постать у чорній Сколкозбруї. Від постаті відходило дев'ять тіней, кожна з яких розбігалася в різні боки, а очі світилися яскраво-червоним кольором.

Далінар зазирнув у глибину цих очей і відчув, як його пройняв холод. Хоча навколо вирувала руйнація, випаровуючи каміння, вона не так жахала його, як ці очі. Він побачив у них щось страшенно знайоме.

Це була небезпека, набагато більша, ніж будь-які бурі.

Це був великий воїн ворога. І він наближався.

ОБ'ЄДНАТИ ЙХ. ШВИДКО.

Далінар здригнувся, і видіння розлетілося на друзки. Він усвідомив, що сидить поруч із Навані в тихій кам'яній кімнаті в місті-вежі Урітіру. Далінару більше не треба було прив'язуватися до видінь: він уже міг їх контролювати, щоб перестати відтворювати під час переживання.

Він хапав повітря, піт стікав по його обличчю, серце калатало... Навані щось говорила, але в цей момент він не міг її почути. Вона здавалася далекою порівняно з шумом у його вухах.

— Що за світло я бачив? — прошепотів він.

— *Я не бачив світла,* — промовив Прародитель бур.

— Воно було золотаве, яскраве, але моторошне, — шепотів Далінар. — Його пал заливав усе навколо.

— *Одіозум,* — пробурчав Прародитель бур. — *Ворог.*

Бог, який убив Усемогутнього. Сила, що стоїть за Руйнаціями.

— Дев'ять тіней, — прошепотів Далінар, тремтячи.

— *Дев'ять тіней? Розтворені. Його поплічники, древні спрени.*

Бурі. Далінар знав про них лише з легенд. Жахливий спрен, який спотворював людський розум.

Але ці очі не давали йому спокою. Якими б страхітливими не були Розтворені, найбільше він боявся цієї постаті з червоними очима. Великого воїна Одіозума.

Далінар кліпнув і подивився на Навані — жінку, яку він кохав. Поки вона тримала його за руку, її обличчя заливали тривога й біль. У цьому чужому місці й чужому часі вона була чимось справжнім. Чимось, за що можна триматися. Зріла краса, практично ідеал воринської жінки: пишні губи, світло-фіалкові очі, сріблясте чорне волосся в ідеальних косах, вигини, підкреслені тугою шовковою сукнею-хавою. Жоден чоловік не дорікнув би Навані худорлявістю.

— Далінаре? — звернулася вона до нього. — Далінаре, що сталося? Як ти почувашся?

— Я... — Він вдихнув, наскільки дозволяли йому груди. — Зі мною все гаразд, Навані. І тепер я знаю, що маю робити.

— Що? — Вона спохмурніла ще більше.

— Я повинен об'єднати світ проти ворога швидше, ніж він його знищить.

Він має знайти спосіб змусити інших монархів світу прислухатися до нього. Мусить підготувати їх до нової бурі та Спустошувачів. А якщо не вдасться, то допомогти їм пережити наслідки.

Але якщо це вдасться, йому не доведеться протистояти Руйнації наодинці. Йшлося не про боротьбу однієї нації проти Спустошувачів. До нього мали приєднатися королівства світу, йому потрібно було знайти Променистих, яких створювало населення цих королівств.

Об'єднати їх.

— Далінаре, — промовила Навані, — я думаю, що це гідна мета... але бурі, а як же ми самі? Цей схил гори — пуста, чим ми годуватимемо наші армії?

— Душезаклиначі...

— ...майже не мають коштовного каміння, — перебила Навані. — І вони здатні створювати лише найнеобхідніше. Далінаре, ми тут напівзамерзлі, розбиті й розділені. У нас майже немає командування і...

— Заспокойся, Навані. — Далінар підвівся сам і звів на ноги її. — Я знаю. Але нам усе одно доведеться битися.

Вона обійняла його. Він притиснувся до неї, відчуваючи тепло, вдихаючи її парфуми. Вона не дуже любила квіткові аромати, як інші жінки, зазвичай пахла прянощами або ароматом щойно зрубаного дерева.